

*Dr Danilo Kažić, Dr Darko Mandić*¹

VETERINARSKI ZAVOD

Stočarstvo je od davnina bilo jedno od glavnih zanimanja Crnogoraca, a stočarski proizvodi bili su često, naročito u kriznim periodima, osnovni prehrambeni artikli koji su omogućavali da ljudi prežive. U dalekoj prošlosti o zdravlju stoke brinuli su vlasnici koliko je to bilo moguće, i pojedini "vidari" čije znanje je bilo stečeno iskustvom.

Početak stručnog rada na zaštiti zdravlja stoke vezan je za formiranje Saniteta u Ministarstvu unutrašnjih djela Knjaževine Crne Gore 1879. godine koje je rukovodilo medicinom, apotekarstvom i veterinarstvom. Sanitet je 1891. godine izdao "Propis protiv stočnih zaraznih bolesti" kao prvi zakonski akt u zaštiti životinja. Nakon toga brojnim normativnim aktima u Crnoj Gori, od kojih neka i danas mogu da posluže kao pozitivan primjer, regulisano je unapređivanje, liječenje i zaštita stoke. Postavljeni su, radi obavljanja službe, školovani marveni ljekari uglavnom u većim naseljima. Pod njihovom kontrolom održavana su stočna pazarišta, sprovedene mjere protiv zaraznih i parazitarnih bolesti, izdavani stočni pasoši (zdravstvena dokumenta), vršen pregled stoke i mesa za javnu potrošnju i izvoz stoke. Godine 1906. veterinarska djelatnost u Crnoj Gori uključena je u djelatnost Odsjeka za privredu i u istom Ministarstvu u kojem je i dalje regulisana brojnim i različitim ali naprednim propisima, pravilima i odredbama.

Dubrovčanin dr Antun Kobliška i Jozef Lanku su prvi školovani veterinari, postavljeni 1886. godine. Kobliška je objavio u crnogorskoj štampi nekoliko zapaženih radova: "Kako da hranimo životinje", "Otvorne biljke i toksikologija", "O mlijeku", "O veterinarsko-policijskim mjerama protiv govede tuberkuloze", koji imaju stručni ali i istraživački karakter. Od 1890. do 1929. u Nikšiću je radio Rumun dr Đorđije Stefaneli koji je, između ostalog, dosta vremena i truda posvetio istraživanjima metiljavosti domaćih životinja - oboljenju koje je izazvalo teške posledice u stočarstvu, i o svom pronalasku - lijeka protiv metilja obavijestio Ministarstvo.

Prvi školovani veterinar iz ovih krajeva bio je Stanko Radović koji je nakon završetka Više veterinarske škole u Harkovu 1908. godine postavljen za

¹ Dr Danilo Kažić, naučni savjetnik, šef Veterinarskog zavoda
Dr Darko Mandić, naučni savjetnik.

veterinara Moračko-Rovačke oblasti 1911. godine, zatim je službovao u Podgorici i Cetinju, gdje je od 1927. do 1945. radio kao savjetnik, inspektor i šef Veterinarskog odjeljenja Zetske banovine.

Između dva rata u Crnoj Gori veterinarsku službu su obavljali oblasni i sreski veterinari uglavnom dovedeni sa strane. U tom periodu samo je dr Tomaš Tomašević završio Veterinarski fakultet 1936. godine i kratko vrijeme (4 mjeseca) 1937. radio u Morači.

Rad u laboratoriji Veterinarskog zavoda

Neposredno nakon drugog svjetskog rata veterinarsku službu obavljali su, po rasporedu, veterinari sa strane osim dr Tomaševića. Tek 1954. i 1955. prispijevaju veterinari školovani u Zagrebu i Beogradu poslije rata. Broj veterinara se povećava i rad na suzbijanju i iskorijenjavanju zaraznih i parazitarnih bolesti je intenzivniji. Počinje i saradnja sa naučno istraživačkim organizacijama u zemlji i usavršavanje veterinara, a i poboljšanje uslova rada što je naročito došlo do izražaja formiranjem i izgradnjom dvadesetak veterinarskih stanica u opštinama 1953-1955. godine, izgradnjom objekata za proizvodnju i prerađu mesa i drugih proizvoda stočarstva. Stvoreni su uslovi za osnivanje dijagnostičke ustanove radi bržeg dijagonsticiranja zaraznih i parazitarnih bolesti, praćenja epizootiološke situacije, zoohigijenskih prilika, obučavanje stočara, i svakako, za uvođenje i usavršavanje laboratorijskih metoda i dijagnostičkih postupaka. Prva takva ustanova - Veterinarsko-dijagnostička

stanica formirana Uredbom Vlade Crne Gore 1950. godine u Titogradu zadužena je za primjenu i sprovođenje navedenih mjera. Stanica, iako je radila u skromnim uslovima, odigrala je značajnu ulogu u unapređenju veterinarske struke.

Tokom prvih 5 godina rada izvršen je veliki broj obdukcija, mnogo različitih laboratorijskih pretraga, sprovedene su imunoprofilaktičke mjere na ogromnom broju grla stoke tako da su opasne stočne zaraze u tom periodu ili iskorijenjene ili svedene na tolerantu mjeru.

Značajan doprinos za unapređenje veterinarstva u Crnoj Gori je formiranje Stanice za vještačko osjemenjavanje stoke 1954. godine i njeno prerastanje u Centar za vještačko osjemenjavanje stoke 1956. Smještajem u novopodignutu modernu zgradu 1960. godine stvoreni su izuzetno povoljni uslovi za stručni i naučni rad Centra kojim je obuhvaćeno široko područje rada od progenotestiranja bikova, bolesti reproduktivnih organa, etiologije steriliteta i neplodnosti goveda, do mijenjanja rasnog sastava upotrebom sjemena prvo smeđeg i kasnije crno-šarenog govečeta i posljedičnim smanjenjem jalovosti krava uslovljene polnim bolestima.

Spajanjem Veterinarsko-dijagnostičke stanice i Centra za VO u Veterinarski zavod stvoreni su još bolji uslovi za naučnoistraživački rad, omogućeno je bolje korišćenje prostora i opreme, bolja saradnja ovdašnjih istraživača, proširena je saradnja sa naučnim radnicima i institucijama sa strane, osavremenjivanje opreme, ozbiljnije usavršavanje - specijalizacije stručnjaka i sl.

Od 1954. godine kadar Zavoda postaje brojniji, objavljuju se radovi o pojedinim zaraznim i parazitarnim bolestima, neki - kao disertacije o piroplazmozi dr T. Tomaševića i fauni krpelja dr V. Bojanina - veoma značajni u periodu objavljivanja.

Period od 1950. do 1960. je značajan za unapređenje veterinarske struke. Brojnim jačanjem veterinarskog kadra i u stanicama i u Veterinarskom zavodu omogućeno je intenziviranje naučnoistraživačke djelatnosti i puna primjena rezultata istraživanja u veterinarskoj praksi. Prihvaćen je organizovan pristup rješavanju problema u stočarstvu, pa se naučna i istraživačka djelatnost sprovodi po programima ugovorenim sa nadležnim organima u Republici ili sa organizacijama uzgajivačima stoke. Programi su izvođeni primjenom modernih naučnoistraživačkih metoda, uglavnom radom zavodskog kadra i, što je naročito značajno, uz saradnju brojnih naučno istraživačkih institucija iz zemlje i inostranstva ili pojedinih poznatih naučnih radnika.

Do sada je temeljito obrađena problematika sljedećih oboljenja: ehinokokoza, bolesti vimena, leptospiroza, adenovirusi domaće živine (mogućnost prenošenja i širenja preko divljih ptica u basenu Skadarskog jezera), trihineloz, metiljavost, ketoze goveda, sterilitet krava, bolesti deficita selena u goveda u planinskim rejonima Crne Gore, patologija ptica ekosistema Skadarskog jezera i njihov uticaj na epizootologiju domaće živine, uticaj stres

sindroma u svinja na proizvodno-zdravstvene rezultate i kvalitet mesa, indukcija i sinhronizacija estrusa u ovaca, imunološki aspekti neplodnosti krava, infektivni (enzootski) pobačaj ovaca u sjevernom dijelu Crne Gore, sterilitet krava u svrhu povećanja plodnosti, mogućnosti preorijentacije ovčarstva na proizvodnju jesenske i kasnoproletne jagnjadi, neki genetski aspekti od uticaja na otpornost, plodnost i mliječnost domaće koze, poremećaj u metabolizmu mikroelemenata selena i vitamina E u krvnom serumu goveda, plućna adenomatoza ovaca i dr.

Tematika obrađenih programa govori o širini i značaju naučnoistraživačkog rada Zavoda. Obuhvaćeno je i istraženo više oboljenja i uzgojnih problema sa stanovišta etiologije i patogeneze što omogućava brzo i efikasno preduzimanje mjera radi potpunog rješavanja zaštite i unapređenja stočarstva.

U Zavodu je urađeno i obrađeno desetak magistarskih i doktorskih teza čija tematika u svakom slučaju tretira zdravstveno-uzgojnu problematiku crnogorskog stočarstva ili problematiku higijensko-zdravstvene ispravnosti namirnica animalnog porijekla, posebno autohtonih proizvoda, tako da rezultat svake odbranjene teze ima mogućnost primjene u praksi.

Ustaljena je praksa usmjeravanja novoprimitljenog kadra kroz postdiplomske studije prema potrebama Zavoda, odnosno područja, čime se stvara neophodni specijalistički kadar.

U Zavodu je omogućeno kraće i povremeno usavršavanje prema iskrslim potrebama i problemima. Naučnoistraživački kadar Zavoda se dokazuje brojnim naučnim i stručnim radovima objavljenim u časopisima zemlje i inostranstva i naučnim skupovima na kojima se tretira problematika veterinarske struke.

Sada u Zavodu radi 5 veterinara (dva doktora nauka, jedan magistar i dva na studiju magistrature) i jedan biolog specijalista mikrobiologije.

Za proširivanje veterinarske naučnoistraživačke prakse prema sadašnjim i ukupnim potrebama terena potrebna su još dva veterinara radi usmjerenja na izučavanje steriliteta i reprodukcije domaćih životinja i parazitologije. To su područja veterinarske djelatnosti neobično značajna za zdravstveno stanje stoke i unapređenje stočarstva.

U Veterinarskom zavodu od osnivanja Veterinarsko-dijagnostičke stanice (1950. godine) do danas radili su ili sada rade sljedeći veterinari i saradnici:

Stojan Žeravica, prvi upravnik Stanice, Jovan Radulović, upravnik, dr Ivana Spasić, upravnik, mr Zdenka Rogošić, dr Vladimir Cvjetanović, šef Zavoda, dr Darko Mandić, šef Zavoda, Veselin Perković, upravnik Stanice za v.o., dr Jovan Milošević, šef Zavoda, dr Dušan Laković, Dr Mihailo Četković, Dimitrije Šugin, šef Centra za v.o., Branka Bjelica, mr Milica Radičević, mr Desanka Palević, Spec. Mirjana Latinović, dr Danilo Kažić, dr Kezum Perović, mr Mirjana Bojanić, Zorica Pavičević, Dejan Laušević.